Unitat didàctica Primària. Segon cicle

Jaume I i Al-Azraq

Llegim i escrivim

1

Bernat Desclot va ser un funcionari que va viure probablement alguna temporada a Gandia, en temps de Jaume I i d'al-Azraq, i ens va deixar una *Crònica*, una mena de llibre d'història, en què conta els fets ocorreguts abans que ell nasqués i els que van ocórrer en vida seua. Llavors, gran part de la península Ibèrica estava en poder dels regnes musulmans, però també hi havia els regnes cristians al nord. I ocorregué que un emir musulmà entrà a la Península acompanyat d'un exèrcit molt poderós amb la intenció de fer-ne fora els cristians. Però hi va haver una batalla molt forta, dita de Las Navas de Tolosa, que van guanyar els cristians. Ho conta així Bernat Desclot:

Quan el rei de Castella va saber que l'emir Miramolí venia amb el seu exèrcit, envià missatges al rei en Pere d'Aragó i al rei de Navarra que els sarraïns venien i estaven ja a prop de la seua terra, i que es prepararen per a venir de seguida que pogueren.
Quan el rei en Pere d'Aragó i els altres reis oïren aquelles notícies, de seguida van dir als cavallers i als hòmens d'a peu que vingueren i en poc temps es van ajuntar tots els reis amb les seues gents i van anar a l'encontre dels sarraïns.

I els tres reis van acampar a prop de l'exèrcit dels sarraïns, i van organitzar la batalla d'aquesta manera: cadascun d'ells volia anar al davant de l'exèrcit cristià però com que els sarraïns havien vingut en terra de Castella i la batalla seria en aquella terra, aquest rei havia d'anar davant de tots, el rei de Navarra darrere seu i el rei d'Aragó, amb la cavalleria d'Aragó i de Catalunya, aniria a la reraguarda.

I els cristians els van perseguir ferint i atacant tan poderosament que van desfer l'exèrcit de musulmans i Miramolí començà a fugir i tota la seua gent amb ell. Els cristians els van perseguir ferint i atacant.

Bernat Desclot: *Crònica* (Adaptació)

2

Respon a les preguntes següents, que t'ajudaran a entendre el text:

1. **Com es diu el rei d'Aragó que apareix al text. Escriu el seu nom:**

   _____

2. **De qui era pare aquest rei? Tria entre aquests tres personatges que van ser reis:**

   1. Jaume I
   2. El rei Melcior
   3. El rei Baltasar

3. **Escriu els noms dels regnes cristians que se citen en el text i troba'ls al mapa:**

   _____

   _____

4. **Fes un punt al mapa indicant el teu poble o ciutat i digues a quin dels regnes pertanyia.**

5. **Llegeix atentament el text i digues d'on era la cavalleria que portava el rei d'Aragó.**

   _____

6. **Per què no hi havia cavallers valencians a l'exèrcit del rei d'Aragó? Completa la resposta triant una paraula i escriu-la:**

   Resposta: Perquè València era...

   1. pobra
   2. rica
   3. musulmana

3

Llegim sobre la València musulmana

Introducció

Hauríem d'intentar imaginar-nos un País Valencià, anterior a l'arribada de Jaume I, habitat per musulmans. Aquelles persones seguien la seua religió: adoraven el seu déu, que es diu Al·là, i resaven a les mesquites. Llavors València formava part d'al-Àndalus, una gran regió que abastava tota la meitat sud de la península Ibèrica, i tenia la seua organització política formada per petits regnes anomenats «taifes». Aquelles persones conreava la terra, produïen lli, cotó, oli i tot el que donava la terra... Però també eren artesans i treballaven el vidre o el cuir, entre altres matèries. A més, van saber aprofitar i millorar les antigues tècniques romanes del regadiu i ens van deixar moltes mostres de la seua cultura.

I després d'uns quants segles vivint d'aquesta manera, es van veure atacats per Jaume I, pels cristians, que vivien als regnes del nord i anaven conquerint i dominant les seues terres. Llavors els musulmans eren expulsats de les seues cases o eren obligats a treballar i a pagar tributs al rei cristià. És llavors quan s'alçà contra ells un visir (un governant) anomenat al-Azraq que va fer la guerra contra Jaume I. T'agradaria conèixer un poc més aquest personatge?

1. Observa la il·lustració i escriu totes les coses que hi veus:

4

Llegim i escrivim sobre al-Azraq

1. **Mireu ara el vídeo del castell de Benissili, a la Vall de Gallinera, des d'on al-Azraq va preparar gran part de les seues operacions de guerra contra Jaume I. Responeu a les preguntes:**

    1. On està situat el Castell?
        a. En terra plana
        b. Dalt d'una muntanya.
    2. Per què creus que està situat allà dalt?

5

Què sabem d'al-Azraq? Llegiu el text següent:

Abu Abd Al·là Muhammad ibn Hudhayl. Així degué anomenar-se el visir de la Muntanya si atenem als dos únics documents de l'època que el mencionen amb el seu nom complet, perquè la *Crònica* [de Jaume I] s'hi refereix sempre amb el malnom d'al-Azraq. [...] que el visir empra amb total naturalitat.

Val a dir que Al-Azraq significa «el blau», segurament un malnom de la família que no té ves a veure amb el fabulós mite que assegura, sense cap fonament filològic, que el visir tenia els ulls d'aquest color.

[...] el visir al-Azraq tenia la seua residència principal a la fortalesa d'al-Qal'à, a la Vall de Gallinera [...] si alguna cosa queda mitjanament clara després de rastrejar els fets i els llocs que marcaren la seua vida, és que el seu cor només n'atengué un [de lloc]: la muntanya [...]

Pel que fa a la data del seu naixement, res no se'n sap, només allò que podem deduir. [...]

Sí que sabem, en canvi, que morí el dia 5 de maig de 1276 en una escaramussa ocorreguda als voltants de la vila d'Alcoi.

Just I. Sellés: *al-Azraq* (Adaptació)

6

Després de llegir el text, de segur que hi ha algunes paraules que ens costen encara d'entendre. En pensem algunes i us en donem tres possibles significats, però només n'hi haurà una de correcta:

1. Visir

1. Governant musulmà
2. Cortina de la finestra de casa
3. Home de poca intel·ligència

2. Crònica

1. Llibre que conta fets passats
2. Llibre que conta coses del coronavirus
3. Llibre que escriuen els metges sobre els seus malalts

3. Mite

1. Peça de fusta que es posa al costat dels camins
2. Tros de paper que s'usa per a encendre el foc
3. Relat fabulós sobre els deus o els herois

4. Malnom

1. Nom que posen a les males persones
2. Nom afegit al nom d'una persona
3. Nom que les persones es posen a la gorra, quan en porten

5. Escaramussa

1. Persones que es posen maionesa de la marca Musa per la cara
2. Baralla entre gats que es miren cara a cara
3. Combat entre enemics que es troben

7

Volíem copiar una part del text de més amunt, però ens n'han caigut algunes paraules. Escriu-les tu, per favor:

Abu Abd Al·là Muhammad ibn Hudhayl. Així degué anomenar-se el _____ de la Muntanya si atenem als dos únics _____ de l'època que el mencionen amb el seu _____ complet, perquè la *Crònica* [de Jaume I] s'hi refereix sempre amb el malnom d'al-Azraq. [...] que el visir empra amb total naturalitat.

Val a dir que al-Azraq _____ «el blau», segurament un malnom de la _____ que no té res a veure amb el _____ mite que assegura, sense cap fonament filològic, que el visir tenia els ulls d'aquest color.

Llegim i parlem

8

Llegiu les vinyetes 8 i 9 de l'*Auca* i comenteu-les contestant les preguntes següents

1. Mireu un mapa del País Valencià, situeu-hi la Vall de Gallinera i digueu de quines d'aquestes ciutats valencianes està més a prop:

    1. Alacant
    2. Alcoi
    3. Borriana
    4. València
    5. Sueca
    6. Dénia
    7. Vinaròs
    8. Cocentaina
    9. Xàtiva

2. Quins colors té la bandera musulmana? Dibuixa-la.

3. Heu llegit a l'*Auca* que Jaume I posava el seu penó a les ciutats que conquistava. Quins colors té? Dibuixa'l.

4. **Comenteu a la vinyeta nou, què vol dir cada vers. Escriviu-ho.**

1. «Ell dominava la serra» _____
2. «per la gent i per la terra» _____
3. « i per Al·là feu la guerra» _____
4. «al cristià que l'esguerra» _____

5. **En conclusió: qui vivia abans a la Vall de Gallinera i a les terres valencianes, els musulmans o els cristians?**

6. **Qui va arribar després i va voler fer-se amo de la terra, els musulmans o els cristians?**

9

La guerra entre al-Azraq i Jaume I va durar molts anys. Un i altre intentaven conquistar els castells que tenia el seu enemic. Llegeix ara com Jaume I conta com conquistà al-Àrzaq el castell de Penàguila:

I quan ells se'n van anar de València, vam anar a caçar a Borriana. I al segon dia, una nit que estàvem gitats, van trucar a la porta i els porters ens van dir que havia arribat un missatge de la reina que deia que al-Azraq ens havia robat el castell de Penàguila. I d'aquesta notícia vam quedar molt afectats, perquè així com es degueren penedir del mal que ens havien fet per la nostra vinguda i ara ens en feien més, en un lloc tan honorable com era Penàguila que tant ens va costar de guanyar. I per una part ens dolia per l'ofensa que ens feien, però per l'altra ens agradava perquè en donava raons per a venjar-nos-en.

Jaume I: *Llibre dels fets*. Cap. 363 (Adaptació)

Castell de Penàguila

10

A l'activitat anterior, ja hem situat Borriana en el mapa. Busqueu-hi ara Penàguila. Diríeu que estan a prop?

11

Com sempre, treballem algunes paraules. Us en donem ara unes definicions, però estan desaparellades. Quan ho hàgeu fet, trobeu-les a la sopa de lletres de més avall.

Caçar	◯	◯	Digne d'honor, d'estima
Porter	◯	◯	Llevar a algú les coses que són seues
Robar	◯	◯	Buscar i perseguir un animal per a matar-lo
Afectat	◯	◯	Estar impressionat, disgustat, per alguna cosa.
Honorable	◯	◯	Acte que fa mal.
Ofensa	◯	◯	Persona que té la custòdia de la porta o l'entrada d'una casa particular, d'una escola, d'una oficina, etc

Llegim, juguem i parlem

12

Llegiu el text següent i subratlleu totes les ciutats que Jaume I hi anomena. Després, trobeu-les a la següent sopa de lletres.

I vam passar la Pasqua a València i el dimarts ens en vam anar a Xàtiva amb cinquanta cavallers. Després vam anar a Cocentaina; i vam saber que venien reforços de València. I vam parlar amb els alcaids de Planes i de Pego. I vam anar a Alcalà, perquè al-Azraq hi tenia el seu palau més gran. I al cap de vuit dies vam guanyar Alcalà i Gallinera i setze castells que al-Azraq ens havia llevat, i es va comprometre a eixir de la nostra terra per sempre més.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Cap. 376 (Adaptació)

C	X	W	S	Ç	P	L	A	N	E	S	Y	I	J	N
O	Q	Z	Ç	D	P	P	E	G	O	L	V	C	K	G
C	B	D	P	Z	W	N	I	S	T	U	V	G	Y	H
E	H	Ç	F	N	A	F	G	H	Z	F	A	T	N	R
N	U	V	V	X	L	R	A	H	R	K	L	A	O	E
T	I	O	R	A	C	H	L	T	Y	T	E	N	M	M
A	Z	U	L	T	A	J	L	V	R	W	N	L	X	C
I	T	A	E	I	L	N	I	T	Ç	S	C	V	G	V
N	C	T	F	V	A	R	N	W	N	L	I	J	I	S
A	Ç	A	G	A	I	O	E	P	D	Ç	A	T	V	Ç
F	H	B	X	S	X	J	R	T	W	P	O	H	Y	F
U	Q	V	Q	L	A	Z	A	T	Q	Y	S	R	H	S
S	I	N	T	K	A	F	Q	Z	A	P	O	W	W	S
H	Z	O	V	I	J	B	X	T	Z	A	T	W	G	Z
Z	L	M	L	D	R	I	D	H	F	Q	P	I	C	T

13

Quines ciutats havíeu localitzat al mapa a l'activitat 8.1?

14

Al text, diu Jaume I que va guanyar «Alcalà i Gallinera i setze castells que al-Azraq ens havia llevat». Esteu d'acord que va ser així? Feu un debat a la classe i discutiu el tema.

15

Finalment, és cert que al-Azraq se'n va anar i no va tornar més?

Activitats de conclusió

16

Sabeu com va acabar la guerra entre al-Azraq i Jaume I? Llegiu el text següent:

I nos [Jaume I] estant a Xàtiva vam tenir notícia d'aquells cavallers genets [musulmans] que havien entrat a la terra i vam disposar quaranta hòmens a cavall per a protegir Alcoi i el castell de Cocentaina, per on aquells genets havien de passar. I quan van arribar fins a dos-cents cinquanta d'aquells genets a Alcoi per a combatre, van ser derrotats i encara van perdre el seu cap, de nom al-Azraq, el qual una altra vegada s'havia alçat amb alguns castells del regne els quals ja havia hagut d'abandonar perquè va ser obligat a deixar la terra per sempre. I aquells quaranta cavallers nostres van perseguir els musulmans, però molts van ser morts o presos en una emboscada.

Jaume I: *Llibre dels fets.* Cap. 556 (Adaptació)

17

Al-Azraq va morir en aquella batalla, a prop d'Alcoi el dia 5 de maig de 1276. Poc temps després, vell i malalt, va morir Jaume I a Alzira de camí cap a València. Però la lluita va continuar encara entre els descendents d'ambdós. Tot això va passar fa molts segles i ara ja no hem de pensar la relació entre moros i cristians com si fora una guerra, sinó com una festa que commemora aquells enfrontaments de fa molts segles. Llegiu el text següent que parla d'una manera actual de recordar aquelles lluites. Esteu d'acord amb el que diu? Debateu-ho a la classe:

Totes les guerres haurien de ser una gran abraçada col·lectiva, sense bombes ni morts, sense injustícies ni prepotències, sense invasors ni envaïts, sense agressors ni agredits, sense perdedors ni vencedors. Aquesta guerra nostra [la festa de Moros i Cristians] és l'única del món en què tots guanyen. Preservem-la.

Tomàs Llopis: «Publicació de la Festa de Moros i Cristians». Pego, 2025

18

Com a conseqüència d'aquella batalla que acabes d'escoltar, va nàixer la festa dels Moros i Cristians que se celebra a Alcoi i a molts pobles del País Valencià, de Catalunya i de les illes Balears i Pitiüses. Feu una cerca per Internet a la classe, mireu vídeos i fixeu-vos en dues coses:

1. El vestuari dels moros i el dels cristians
2. La música de cada bàndol.
3. Els moviments dels caps d'esquadra

19

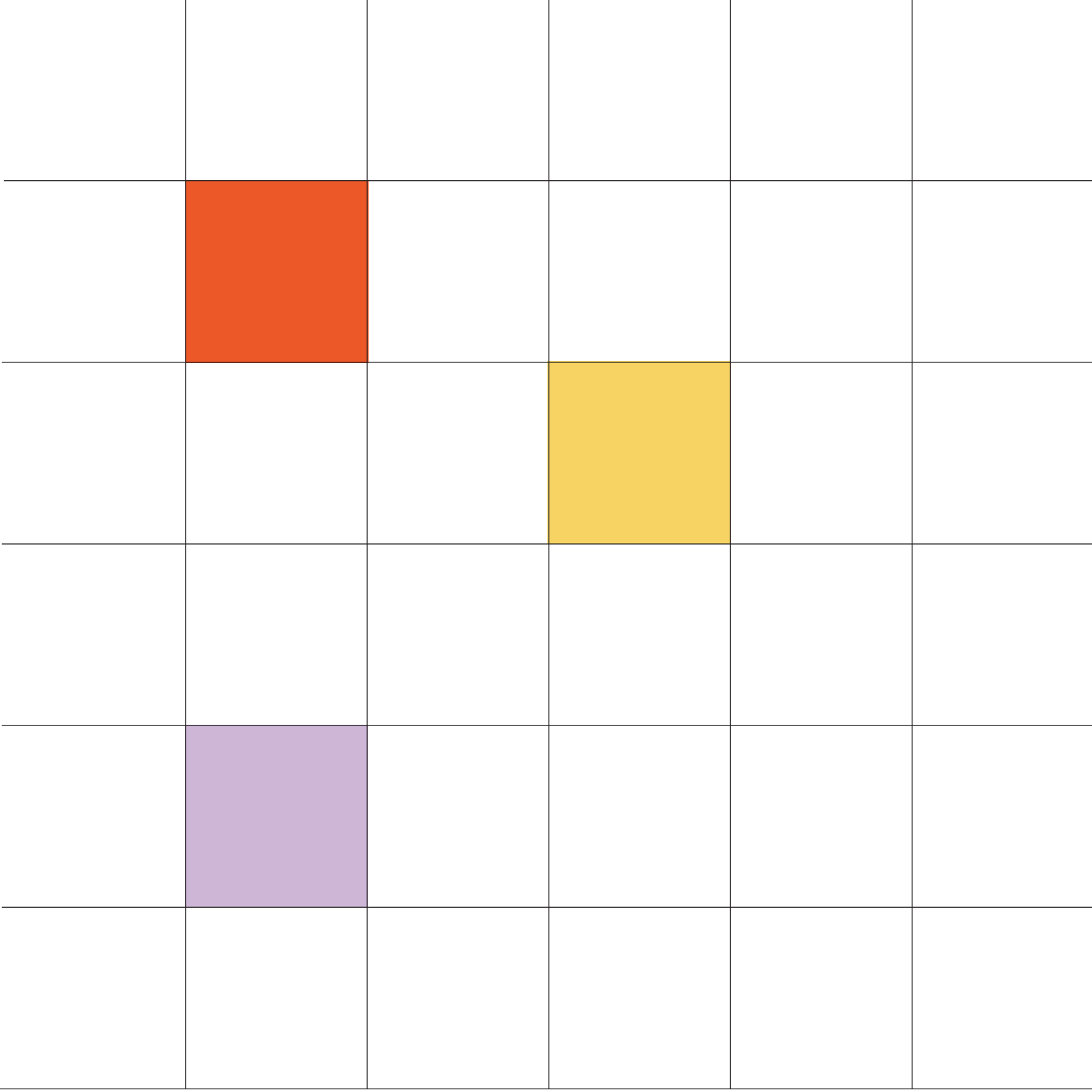
Formeu a la classe dues filades com a mínim, una de moros i una altra de cristians.

20

Feu-vos els vestits de moros o de cristians, segons la «filà» que us haja tocat.

21

Organitzeu una desfilada de Moros i Cristians i celebreu la pau que volem per a tot el món.

AUTORS DEL TEXT DE LES UNITATS DIDÀCTIQUES: **Tomàs Llopis i Antoni Espí**
AUTOR DE VIDEO: **Joan Femenia**

ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

GOBIERNO DE ESPAÑA MINISTERIO DE CULTURA
DIRECCIÓN GENERAL DEL LIBRO, DEL CÓMIC Y DE LA LECTURA

ACPV - CARRER DE SANT FERRAN, 12
VALÈNCIA 46001 - TEL96 315 77 99 - WWW.ACPV.CAT